

УДК 378:147.091

ПОНЯТТЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ХОРЕОГРАФІВ ЯК СИСТЕМИ

Чжан Сяо, аспірант, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка.
ORCID: 0000-0003-0185-8909
E-mail: potdr2019@gmail.com

У статті розглянуто питання щодо поняття «професійна майстерність хореографів» як системи. У роботі йдеться про необхідність визначення критеріїв професійної майстерності хореографів в умовах ЗВО та закладів культури і мистецтва на основі системного підходу. У статті також наголошується на тому, що багаторазове і постійне застосування принципів системного підходу до формування професійної майстерності хореографів забезпечить стабільний результат у навчально-творчому процесі закладів вищої освіти та установ культури та мистецтва з підготовки молодих фахівців і загалом сприятиме вдосконаленню хореографічного освіти і хореографічного мистецтва.

Ключові слова: хореографія, хореограф, фахова підготовка, система, системний підхід, професійна майстерність, професіоналізм.

THE CONCEPT OF PROFESSIONAL SKILLS OF CHOREOGRAPHERS AS A SYSTEM

Djan Syao, Graduate Student, Sumy State A. S. Makarenko Pedagogical University.
ORCID: 0000-0003-0185-8909
E-mail: potdr2019@gmail.com

This article discusses the concept of “professional skills of choreographers” as a system. The paper notes that choreography, being one of the spatio-temporal arts, is changing in accordance with the development of social relations and the requirements of today, which highlight the return to universal values, deep folk traditions and culture. Preservation of cultural values takes place in the socio-cultural sphere and is carried out by specialists in the field of choreography. The article considers the need to determine the criteria of professional skill of choreographers in the conditions of free educational institutions and institutions of culture and arts on the basis of a systematic approach, which will fix the insufficiency of old, traditional teaching methods for setting and solving new pedagogical tasks. This paper states that the definition of “professional skill” from the standpoint of a systems approach means understanding it not as a set of individual skills and techniques, but as a system that is in the unity and relationship of components determined by the general and professional development of the individual. The system approach designed in our research corresponds to didactic laws and principles, and also includes a complex of methods, forms, means of the organization and realization of educational process, organizational and methodical procedures and is directed on formation at choreographers of all components of professional skill during their training in higher education institutions. The article also emphasizes that the repeated and continuous application of the principles of a systematic approach to the formation of professional skills of choreographers will ensure a stable result in the educational and creative process of higher education institutions and cultural and arts institutions for training young professionals. improvement of choreographic education and choreographic art.

Keywords: choreography, choreographer, professional training, system, system approach, professional skill, professionalism.

Увійшовши в нове тисячоліття, сучасне суспільство сконцентрувалося на динамічному розвитку різних галузей виробництва: стрімко ростуть міжгалузеві державні відносини, що викликає радикальні соціальні перетворення, які мають значний вплив на життя людей, їх погляди, ідеї та життєву позицію. Зростає потреба в культурному становленні особистості як одному з основних факторів успішного існування та розвитку держави, що передбачає подальшу гуманізацію системи освіти, яка забезпечує умови для розвитку духовної та моральної сфери особистості.

Хореографія, як один із просторово-часових видів мистецтв, видозмінюється відповідно до розвитку суспільних відносин і вимог сьогодення, які ставлять на перший план повернення до загальнолюдських цінностей, глибоких народних традицій і культури. Збереження культурних цінностей відбувається в соціокультурній сфері і здійснюється фахівцями в галузі хореографії.

Тривалий час фахівці в галузі хореографічного мистецтва сприймалися громадськістю як виконавці-танцівники, які здійснюють свою професійну діяльність лише у межах сценічного майданчика. Сформовані стереотипи сприйняття особистості хореографа, а також недостатньо ефективні способи їх професійної підготовки знижують якість професійної діяльності. Зміни в системі художньої освіти та практичної діяльності в галузі хореографічного мистецтва зумовлюють потребу в підготовці фахівців, орієнтованих на опанування професійних вмій та навичок, а також на набуття культурних, духовних цінностей, необхідних для повноцінної професійної самореалізації.

Проведений нами аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про складність і недостатню вивченість цієї проблеми. Загальнотеоретичні основи навчання педагогів-хореографів викладені у працях вітчизняних та закордонних учених: О. Бурлі, Н. Мордовінової, І. Сердюк, А. Тараканової, О. Хендрика, Л. Черепухи та інших. Проблеми професійної підготовки педагогів-хореографів розглядаються в роботах С. Забрєдовського, С. Легкої, О. Таранцевої та інших. Аналіз наукової літератури та результати наукової розробки тематики, близьких до нашого дослідження, показав, що проблема відбору засобів професійної підготовки знайшла відбиток у роботах таких вчених, як І. Зверєва, Л. Коваль, О. Олексюк, Т. Скорик, С. Хлебик та інших, що розглядають загальні закономірності процесу професійної підготовки майбутніх хореографів.

Метою написання статті є розгляд поняття «професійна майстерність хореографів» як системи.

Під час нашого дослідження було виявлено необхідність розгляду критеріїв професійної майстерності хореографів в умовах ЗВО та закладів культури і мистецтв на основі системного підходу, який дозволить, на наш погляд, фіксувати недостатність старих, традиційних методів навчання для постановки та рішення нових педагогічних завдань.

Перш ніж перейти до питання формування професійної майстерності хореографів необхідно розглянути поняття й основи професіоналізму, дати визначення професійній майстерності і визначити його сутність з позиції системного походу.

Розглянемо поняття «професійна майстерність». Аналіз показує, що в науково-педагогічних дослідженнях і спеціальній літературі є безліч визначень та понять сутності цього поняття. Так, А. С. Макаренко пов'язував майстерність з опануванням методів, прийомів виховання, педагогічної техніки. Він вважав, що виховання покоління, що підростає, можна будувати в розрахунок на талант вихователя. Потрібно

говорити тільки про майстерність: про дійсне знання виховного процесу, про виховне уміння [3, с. 234].

У сучасних дослідженнях категорія «професійна майстерність» розглядається як: якісний рівень професійної діяльності, високий рівень професійних умінь і навичок, показник професійної підготовленості фахівця тощо.

С. Г. Забрєдовський, наприклад, визначає професійну майстерність, з одного боку, як синтез педагогічної теорії та практики, а з іншого – як якісну визначеність професійної діяльності вихователя, обумовлену культурно-історичним рівнем розвитку суспільства. Він пов'язує майстерність з умінням педагога з'єднати у своїй творчості гру і працю. Гра висловлює творчий пошук самого педагога, його власне ігрову творчість [1, с. 24].

О. П. Рудницька, аналізуючи професійну майстерність з позиції індивідуально-творчого підходу, стверджує про унікальність майстерності та визначає її як синтез професіоналізму, творчості та духовності. При цьому, якщо професіоналізм – основа, база формування майстерності, умова творчості, то творчість – критерій, необхідна складова майстерності. Дослідниця зазначає, що «сама майстерність визначає неповторність, унікальність автора, його індивідуальне “обличчя”» [4, с. 38].

Необхідно зауважити, що серед учених-педагогів існує декілька поглядів щодо співвідношення понять майстерності та професіоналізму. У цьому аспекті вживається поняття «професіоналізм» в акмеології, яка співвідносить останній з досягненням найвищого рівня у професійній діяльності. Тотожними ці поняття є й на думку А. Деркача, Н. Кузьміної: професіоналізм передбачає майстерне виконання професійної діяльності.

Проте існують й інші точки зору. Так, А. Каргін та Ю. Цагареллі розглядають поняття «професійна майстерність» дещо у вузькому сенсі, вважаючи його лише «гранню», частиною професіоналізму. М. Нечаєв та В. Ражніков зазначають про неможливість здійснення ефективної діяльності без професіоналізму, який є специфічною людською властивістю ефективно та надійно здійснювати діяльність високого рівня складності за різних умов.

У свою чергу зазначимо, що професіоналізм характеризує високий рівень підготовки фахівця певної галузі до виконання відповідних завдань. Він знаходить свій прояв у творчій активності, постійному підвищенні кваліфікаційного рівня, здатності результативно, на високому рівні задовольняти постійно змінні суспільні та культурні вимоги. Досягнення високого рівня професіоналізму неможливе без необхідного розвитку професійно значущих особистісних якостей та здібностей.

Аналізуючи різноманітні погляди на визначення професійної майстерності, обґрунтуємо власний погляд на досліджуване поняття: професійну майстерність хореографів ми розглядаємо насамперед як рівень набутих професійних знань, умінь, навичок і готовність їх застосування у професійної та практичній діяльності.

З нашого погляду, ключовим питанням для дослідження професійної майстерності хореографів є дослідження цієї категорії з позиції системного підходу. Так, ретроспективний аналіз науково-методичної літератури з проблеми доводить, що питання формування професійної майстерності студентів-хореографів до сьогодні знаходилося поза увагою. Так, у спеціалізованій науковій літературі з мистецтвознавства аналізуються культурні напрямки, а також творчість і майстерність видатних діячів. Тоді як досліджувана нами проблема полягає в підготовчому (навчально-творчому)

процесі і процесі становлення майбутніх фахівців, кадрів з хореографії.

Нижче пропонуємо розглянути поняття системи. У перекладі з грецької, система – це ціле, складене з частин; з'єднання, сукупність елементів, що знаходяться у відносинах і зв'язках один з одним, що утворює певну цілісність, єдність. Слід зазначити, що поняття «система» зазнавало тривалої історичної еволюції і тільки з середини ХХ століття стає одним із ключових філософсько-методологічних і спеціально-наукових понять [5, с. 12].

«Система – сукупність елементів, що знаходяться у відношенні та зв'язках між собою й утворюють цілісне явище. Взаємодія, як категорія управління, відображає процес взаємовпливу один на одного різних компонентів, будучи найбільш загальною, універсальною формою управління. Це й визначає існування та структуру будь-якої системи, властивості притаманних їй процесів та явищ» [5, с. 13].

У філософії і науці нового часу поняття системи використовувалося при дослідженні наукового знання; при цьому спектр пропонованих рішень був дуже широкий – від заперечення системного характеру науково-теоретичного знання – до перших спроб філософського обґрунтування логіко-дедуктивної природи систем знання (І. Ламберт та інші). Принципи системної природи знання розроблялися в німецькій класичній філософії: згідно з Кантом наукове знання є системою, у якій ціле панує над частинами; а такі видатні вчені, як Шеллінг і Гегель, трактували системність пізнання як найважливішу вимогу діалектичного мислення [5, с. 18].

Уява про цілісність системи нерозривно пов'язана із встановленням критеріїв, за якими цю систему можна виділити з навколишнього середовища. Основним критерієм для цього є розгляд системи з боку цільового призначення. Той чи інший компонент може бути віднесений до системи в міру його участі в досягненні мети. На тлі цільової цілісності системний підхід передбачає розкриття предметного складу системи, сукупності окремих підсистемних компонентів. Аналіз компонентів системи в їх взаємозв'язку дає уявлення про структуру системи, про її внутрішню організацію [5, с. 21].

Виступаючи як новий, вищий ступінь наукового пізнання, системний підхід передбачає певні етапи у вивченні об'єктивної дійсності і зв'язку з несистемними методами. Спрямований на створення цілого, системний підхід передбачає використання наукового аналізу та синтезу в їхній діалектичній єдності.

У педагогічному словнику поняття «системний підхід» визначено як напрям методології спеціально-наукового пізнання і соціальної практики, в основі якого лежить дослідження об'єктів як систем. Системний підхід сприяє адекватній постановці проблем у конкретних науках і виробленні ефективної стратегії їх вивчення. У ХХ ст. системний підхід займає одне з провідних місць у науковому пізнанні. Передумовою його проникнення в науку є насамперед перехід до нового типу наукових завдань [2, с. 291].

Визначення поняття «професійна майстерність» з позицій системного підходу означає розуміння його не як сукупності окремих умінь і прийомів діяльності, а як системи, що знаходиться в єдності та взаємозв'язку компонентів, що визначаються загальним і професійним розвитком особистості. Проектований у нашому дослідженні системний підхід відповідає дидактичним закономірностям і принципам, а також містить комплекс методів, форм, засобів організації та здійснення освітнього процесу, організаційно-методичних процедур і спрямований на формування у хореографів усіх

компонентів професійної майстерності в період навчання їх у закладах вищої освіти та закладах культури і мистецтв.

Для повного розкриття можливості будь-якого окремого процесу в досягненні кінцевого результату, слід розглядати цей процес у певній системі об'єктивних відносин (умов). У максимально спрощеному вигляді системний підхід – це методика, що дозволяє не випустити з розгляду важливі сторони і зв'язки досліджуваного об'єкта – діяльність ЗВО та установ культури і мистецтв щодо формування професійної майстерності хореографів, ми називаємо системним.

Досліджувати цілісний процес формування фахівців-хореографів у ЗВО та установах культури і мистецтв слід на основі системного підходу, який містить передусім положення (принципи), узагальнювальні взаємини студентів-хореографів зі складними системами загального освітнього процесу ЗВО та закладів культури і мистецтв. Дослідження проблеми дозволило виявити принципи системного підходу до формування професійної майстерності хореографів у ЗВО та установах культури і мистецтв, до яких відносяться:

- абсолютний пріоритет кінцевої мети діяльності;
- спільний розгляд системи як цілого і сукупності частин (елементів) характеризується принципом єдності;
- введення ієрархії частин (елементів) або їх ранжування забезпечується принципом ієрархічності;
- облік зміни системи, її здатності до розвитку, розширення, ширше застосування, накопичення інформації характеризується принципом функціональності;
- поєднання системотвірних елементів, які впливають на формування професійної майстерності хореографів, яке забезпечується принципом функціонування.

Аналіз досліджуваної нами проблеми показав, що будь-яка спроба зміни, вдосконалення кожного системотвірного процесу (елемента) повинна оцінюватися з точки зору того, допомагає чи заважає вона досягненню кінцевої мети. Це накладає особливу відповідальність на вибір мети і її чітке трактування. Розпливчасті, невизначені кінцеві цілі призводять до неясності у структурі й управлінні системою, і, як наслідок, неправильних дій у процесі формування професійної майстерності хореографів у ЗВО та установах культури і мистецтв.

Як показало дослідження, усі принципи системного підходу мають досить тісний взаємозв'язок, а в ряді випадків навіть об'єднуються в один принцип єдності і зв'язку. Логіка нашого дослідження позначила необхідність розгляду цих принципів окремо. По-перше, принцип єдності – це орієнтація на внутрішній механізм системи або її частини, а принцип зв'язку – на зовнішній. У різні моменти дослідження корисна або одна, або інша орієнтація. По-друге, рекомендоване в принципі єдності розчленовування системотвірних елементів зі збереженням цілісних уявлень про професійну майстерність хореографів на практиці досить різко відрізняється від процедури виявлення всіляких зв'язків, рекомендованої в принципі пов'язаності.

Наше дослідження показало, що спрямованість і зміст навчально-творчого процесу, педагогічні технології, ефективні авторські методики викладання, удосконалення методики навчання та методи формування професійних якостей у хореографів постають перед нами безмежними. З огляду на творчу специфіку у ЗВО та установах культури і мистецтв, як показала практика, у навчально-творчому процесі

можливості самонавчання та самоорганізації студентів безмежні. Таким чином, використання принципу розвитку лежить в основі розробки цього напрямку.

Разом з тим, під час дослідження було визначено кілька способів обліку невизначеності в процесі підготовки хореографів, який заснований на інформації певного виду. По-перше, можна оцінювати «найгірші» або в якомусь сенсі «крайні» можливі результати процесу формування професійних якостей у майбутніх фахівців і їх огляд. У цьому випадку ми визначаємо якісь «обов'язкові» професійні якості фахівця і на основі них можемо робити висновки про професійну підготовку фахівців у закладах вищої освіти та закладах культури і мистецтв. Цей спосіб називають методом гарантованого результату. По-друге, за інформацією про ймовірнісні характеристики випадковостей можна визначати ймовірні характеристики загальної професійної підготовки хореографів. По-третє, завдяки дублюванню та іншим педагогічним технологіям стає можливим з «ненадійних» системотвірних елементів скласти досить «надійну» модель підготовки висококваліфікованих фахівців у ЗВО та установах культури і мистецтв.

Такі, на наш погляд, основні принципи формування професійної майстерності хореографів у закладах вищої освіти та установах культури і мистецтв на основі системного підходу. Підкреслимо, що саме основні, тому що в науковій літературі розкриваються і безліч інших принципів системного розгляду того чи іншого об'єкта. Одні з них мають характер дублювання або уточнення наведених (наприклад, принцип зовнішнього середовища), інші мають вужчу спрямованість або область застосування.

Підсумовуючи все зазначене вище, можна зробити наступні висновки про те, що, на наш погляд, багаторазове і постійне застосування принципів системного підходу до формування професійної майстерності хореографів забезпечить стабільний результат у навчально-творчому процесі закладів вищої освіти та установ культури й мистецтв з підготовки молодих фахівців і загалом сприятиме вдосконаленню хореографічної освіти та хореографічного мистецтва. Перспективами подальших розвідок у цьому напрямі вважаємо розгляд принципів та розробку педагогічних умов формування професійної майстерності майбутніх хореографів у процесі вивчення спеціальних дисциплін фахової спрямованості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Забрєдовський С. Г. Методика роботи з хореографічним колективом: навчальний посібник. Київ: НАКККіМ, 2010. 135 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 366 с.
3. Макаренко А. С. Общие вопросы теории педагогики. Москва: Высшая школа, 1960. 558 с.
4. Рудницька О. П. Педагогіка загальна та мистецька. Навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с.
5. Шабанова Ю. О. Системний підхід у вищій школі: підруч. для студ. магістратури. Дніпропетровськ: НГУ, 2014. 120 с.

REFERENCES

1. Zabredovskyi, S. H. (2010). *Metodyka roboty z khoreohraphichnym kolektyvom*. Kyiv: NAKKKiM [in Ukrainian].
2. Honcharenko, S. U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
3. Makarenko, A. S. (1960). *Obshchie voprosy teorii pedagogiki*. Moskva: Visshaya shkola [in Russian].
4. Rudnytska, O. P. (2005). *Pedahohika zahalna ta mystetska*. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan [in Ukrainian].
5. Shabanova, Yu. O. (2014). *Systemnyi pidkhid u vishchii shkoli*. Dnipropetrovsk: NGU [in Ukrainian].